Відзив

офіційного опонента на дисертацію Гриньової Ольги Михайлівни «Психологія проектування життєвого шляху особистістю юнацького віку», представлену на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

У результаті сучасних філософсько-психологічних досліджень смисло-ціннісних утворень людини як розвиненої особистості центральною категорією виявилось «життя у його генетичному і соціальному вимірах». Більше того, стало можливим управляти цим метапроцесом як на індивідуальному, так і груповому рівнях.

Нині успішно практично освоюються спеціальні інноваційні за своєю суттю технології, що спрямовують життя особистості у відповідності з її вищою природою, тобто з цінностями які конституюють її справжню духовність. Цей процес є подвійно детермінованим: широкими соціальними та суб'єктивно неповторними впливами.

Відомо, що пошук ціннісно смислових стратегій життя інтенсивно відбувається у юнацькому віці, коли минуле, теперішнє й майбутнє рівною мірою є значущим і стає предметом духовно-особистісної рефлексії. Якраз від неї значною мірою залежатиме який життєвий шлях окреслить молода людина. Така наукова позиція і стала лейтмотивом рецензованого дослідження.

У дисертації чітко визначено науковий апарат дослідження, структурні компоненти (мету, завдання, об'єкт, предмет, основні дефініції), що дозволило автору розгорнути науковий пошук на всіх етапах роботи.

Проаналізуємо зміст дисертаційної роботи у контексті розв'язання поставлених задач дослідження.

Відповідно до першої задачі дослідження автором здійснено теоретичний аналіз проблеми життєвого шляху особистості, який дозволив

визначити філософські та психологічні передумови активізації наукових досліджень щодо феномену «проектування особистістю життєвого шляху» у екзистенційно-суб'єктному плані, зокрема, детально розглянути стрижневу інтенцію життєпроектування – смисложиттєвий пошук.

Відповідно до другої задачі дослідження дисертанткою схарактеризовано вікові етапи проектування життєвого шляху й проаналізовано ґенезу цього процесу на різних етапах дорослішання.

Автор виокремлює такі етапи ґенези проектування особистістю життєвого шляху, як: первинного конструювання індивідом своєї діяльності, первинної диференціації життєвого світу, особистісно-соціальної детермінації базису життєвого проекту, особистісно-смислової диференціації життєвого проекту

Проектування життєвого шляху особистості дисертантка розуміє як «екзистенційно детерміноване й суб'єктно організоване розгортання смисложиттєвого пошуку в лініях життєвого проекту, що спрямоване на творення нею перспективного проекту (метапроекту) свого життя та подальше авторське управління процесами його розвитку».

Звідси «метапроектування життєвого шляху особистості юнацького віку» це процес конструювання нею свого життя у вимірах майбутнього, детермінованого розгортанням процесів смисложиттєвого пошуку в лініях життєвого проекту», що, в свою чергу, визначає авторську екзистенціну модель проектування життєвого шляху особистості. Векторами життєдіяльності якої виступають (інтимно-особистісна, професійна, етнічна й духовна лінії життєпроектування).

За змістом третього завдання було обґрунтовано концептуальну модель, визначено наукові підходи, принципи, структуру і механізми проектування життєвого шляху особистості юнацького віку.

Ключовим науковим підходом автором визначено екзистенційно-суб'єктний, що лежить в основі трансляції смисложиттєвих орієнтацій

індивіда у його життєвий світ та характеризує автономну, побудовану ним структуру життєвого проекту.

На наш погляд, з точки зору проведеного дослідження, цінними є розроблені автором принципи: смисложиттєвої мотивації особистістю юнацького віку образу майбутнього, інтеграції життєвих ліній в особистісному й соціальному світах, смислового переживання особистісної свободи й відповідальності в процесі трансформації життєвих рішень у готовність до реалізації життєвого проекту, принцип суб'єктної само детермінації авторського реконструювання життєвого проекту.

Надбанням роботи є виокремлені у структурі проектування життєвого шляху компоненти: смисложиттєві орієнтації, вектори життєвого проекту, мета проектування, які відображають розвиток особистості юнацького віку та її вищі потреби. Чітке розуміння автором структурних компонентів дозволило розгорнути зазначений процес у просторі і часі ретроспективного, актуального та перспективного проектування, що забезпечується механізмами екзистенційної рефлексії, прийняттям рішень, авторським життєвим вибором й суб'єктивною само детермінацією процесу життєдіяльності.

Заслуговує на увагу те, що результати теоретико-експериментального дослідження проведеного О.М.Гриньовою у четвертому розділі дозволили виявити закономірності розвитку проектування життєвого шляху в пізній юності, зокрема впливу автономних альтруїстичних смисложиттєвих орієнтацій на структуру життєвих цілей у часовому і просторовому континуумі, взаємозалежності екзистенційної детермінації від інтеграції життєвого проекту, саморозвитку духовного потенціалу на ставлення до себе й до інших та дослідити їх за допомогою критеріїв, якими є активізація автономних альтруїстичних смисложиттєвих орієнтацій; автономне самовизначення способів реалізації власних ціннісних орієнтацій; інтегрованість та пролонгованість у часі життєвих цілей, планів і перспектив; транценденцію свого життєвого проекту та проектів інших людей;

життєтворче реконструювання власного життєвого шляху особистістю, що дозволило виявити високий, середній та низький його рівні.

Безсумнівним набутком є реалізація п'ятого завдання, що мало на меті обґрунтувати, апробувати й виявити ефективність системи спеціальних психологічних засобів (мінімального втручання психолога у процеси авторського реконструювання юнаками свого життєвого проекту; стимулювання їх ідей зі сприяння реалізації життєвих проектів інших людей; емоційної та екзистенційної підтримки при переживанні ними невдач у життєпроектуванні), спрямованих на оптимізацію проектування життєвого шляху. Ці засоби дисертантці вдалося втілити через інтеграцію структурних компонентів і механізмів, урахування психологічних механізмів і глибинних духовних процесів, що проявлялося в осмисленому ставленні до себе і власного життя, чіткому розумінні цілей, власних можливостей і перспектив, здатності будувати плани, обирати оптимальні стратегії проектування власного життя

Слід відзначити чітку логічну структурованість роботи. До достоїнств роботи слід також віднести вміння дисертантки вдало вводити у контекст роботи таблиці, моделі, що впливає на доступність і наочність висвітлення наукового матеріалу.

Автором дисертаційного дослідження опрацьована значна кількість наукових джерел. У їх переліку зарубіжна і вітчизняна соціологічна, філософська, психологічна література, сучасна інформаційні ресурси у загальній кількості 590 найменувань.

Зміст автореферату повністю відображає основні ідеї проведеного дослідження.

Аналізуючи дисертацію як синтезований результат проведеного наукового дослідження, слід звернути увагу на окремі упущення, а також висловити автору деякі зауваження.

1. У роботі не розкрито чітко поняття «проектування», хоча у педпсихології воно є (див. роботи Є.Маштиця). У результаті цього

тлумачення «проектування життєвого шляху» виявилось надзвичайно розширеним. Це призвело до того, що у дисертації аналізуються усі проблеми, які стосуються морального розвитку особистості, психології взаємин і таке інше.

2. Визначення «життєвий шлях» (с. 9 автореферату) надзвичайно абстрактне, що не дозволило чітко окреслити теоретико-прикладні межі аналізу і логіку дослідження.
3. Не розкриті такі номінації як життєві лінії (у змістових особливостях), конструкти життєвого світу, трансценденція свого життєвого проекту. Необґрунтована їхня доцільність у дослідженні.
4. Явним перебільшенням видається віднесення ґенези проектування життєвого шляху до раннього віку. Тут відсутні будь-які психологічні інструменти для такого дійства, навіть до «конструювання індивідом своєї діяльності».
5. У роботі відсутній аналіз сучасних вітчизняних і зарубіжних дисертаційних досліджень з означеної проблеми, що знижує рівень необхідної теоретизації.
6. Назви деяких параграфів також потребують уточнення. Зокрема, 1.1 який називається «Філософсько-психологічні основи вивчення життєвого шляху у науковій літературі», доречніше було б назвати « Філософські основи вичення життєвого шляху особистості»; назва параграфу 1.2. не відповідає змісту, оскільки в ньому розкриваються не наукові підходи, а основні поняття, що мало би бути і відображеним у назві.
7. Розділ 2 перегружений характеристикою усіх вікових груп, тоді як у назві роботи чітко зазначений юнацький вік
8. У п'ятому розділі і додатках не наводиться детально описаних методик проектування життєвого шляху особистості, що значно б поглибило роботу.

Проте висловлені зауваження не мають принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, її результати, що мають достатній рівень новизни.

Проведене Гриньовою О.М. дослідження засвідчує належну наукову компетентність здобувачки, а також дає підстави оцінювати виконану роботу як самостійний і цілісний науковий доробок.

Таким чином, дисертаційна робота Гриньової Ольги Михайлівни «Психологія проектування життєвого шляху особистістю юнацького віку» за характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного і кількісного аналізу, рівнем новизни і значущості результатів дослідження відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент: **Бех І.Д.**
доктор психологічних наук,
дійсний член НАПН України,
директор Інституту проблем
виховання НАПН України

Беха І. Д

ВІДДІЛ КАДРІВ

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ
Зав. відділу кадрів
Інституту проблем виховання НАПН України
(Лисенко Т.В.)